

PROGRAM OCHRONY ŻUBRA
W PUSZCZY BIAŁOWIESKIEJ
– KSZTAŁTOWANIE POSTAW EKOLOGICZNYCH

Dorota Ławreszuk

Streszczenie. Na obszarze Puszczy Białowieskiej realizowany jest projekt LIFE „Kraina Żubra – Ochrona żubra w Puszczy Białowieskiej”. Projekt ma na celu poprawę sytuacji żubra w puszczy i jej okolicach oraz zapewnienie mu długoterminowej ochrony. Cel ten realizowany jest poprzez umożliwienie zwiększenia zasięgu występowania żubrów, poprawę bazy pokarmowej i siedliskowej gatunku oraz stopniową modyfikację sposobu zarządzania populacją. Wśród działań projektu znajdują się: tworzenie i ochrona korytarzy ekologicznych na obszarach sąsiadujących z Puszczą Białowieską, rekultywacja łąk śródleśnych, tworzenie wodopojów, paśników, działania łagodzące potencjalne konflikty wynikające z obecności tego dużego ssaka w regionie oraz prowadzenie wszechstronnego monitoringu populacji. Działaniom tym towarzyszą konsultacje społeczne i akcje informacyjno-edukacyjne, które mają za zadanie podniesienie wiedzy i świadomości społecznej mieszkańców regionu w zakresie tego gatunku. Prowadzone są konsultacje społeczne dla liderów lokalnych społeczności, warsztaty w szkołach, seminaria dla nauczycieli biologii i przyrody, dystrybucja materiałów promocyjnych i publikacji na temat projektu i żubra oraz strona internetowa. Dodatkowym celem wymienionych działań jest wypromowanie żubra jako atrakcji turystycznej regionu. Projekt jest realizowany od 2006 roku przez Zakład Badania Ssaków PAN wraz z Białowieskim Parkiem Narodowym, Regionalną Dyrekcją Lasów Państwowych w Białymstoku oraz Fundacją Zielone Płuca Polski. Środki na jego realizację pochodzą z europejskiego programu LIFE Nature, Frankfurt Zoological Society oraz Fundacji EkoFundusz.

Słowa kluczowe: żubr, projekt LIFE, postawa ekologiczna, świadomość ekologiczna, edukacja, komunikacja ze społeczeństwem

**EUROPEAN BISON CONSERVATION PROGRAM
IN THE BIALOWIEZA FOREST
– CREATING OF ENVIRONMENTAL ATTITUDE**

Abstract. In the area of the Białowieża Forest “The Land of Bison – Conservation of the European Bison in Białowieża Forest” LIFE project is being executed. The project aims to improve the situation of bison in the forest and its surroundings and ensure its long-term protection. This is accomplished by allowing the expansion of the range of bison, an improvement of food and habitats of the species and the gradual modification of the method of population management. Among the activities of the project are: the creation and protection of ecological corridors in areas adjacent to the Białowieża Forest, mid-forest meadows restoration, creation of water holes, feeding sites, measures to mitigate potential conflicts arising from the presence of this large mammal in the region and running comprehensive monitoring of the population. These measures have been accompanied by public consultation and information-education campaigns that will enhance knowledge and awareness of the region’s population of this species. Public consultations are conducted for leaders of local communities, workshops in schools, seminars for teachers of biology and nature, distribution of promotional materials and publications on the project and bison, and a website. An additional objective of these activities is to promote the bison as a tourist destination in the region. The project has been implemented since 2006 by the Mammal Research Institute PAS, together with the Białowieża National Park, the Regional Directorate of State Forests in Białystok and the “Green Lungs of Poland” Foundation. Resources for its implementation come from the EU LIFE Nature, the Frankfurt Zoological Society and the Foundation EkoFundusz.

Keywords: European bison, the LIFE project, environmental attitude, environmental awareness, education, communication with the public

Wstęp

Żubr stał się symbolem nie tylko Podlasia, ale również ochrony przyrody w Polsce. Jest największym lądowym ssakiem Europy. Pomimo odniesionego w XX wieku sukcesu restytucji, gatunek ten nadal stoi w obliczu zagrożenia wyginięciem i wymaga podejmowania działań ochronnych. W Polsce żubr jest chroniony prawem oraz znajduje się w „Polskiej czerwonej księdze zwierząt” wśród gatunków bardzo wysokiego ryzyka (Pucek 2001). W skali międzynarodowej żubr objęty został Konwencją Berneńską oraz dyrektywą siedliskową jako gatunek priorytetowy (Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 roku, w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory; Załącznik II).

Obecnie największa wolno żyjąca populacja żubrów występuje w Puszczy Białowieskiej (część polska i białoruska łącznie) i liczy około 800 osobników. Stanowi to piątą część całego pogłowia żubrów na świecie. Polską część puszczy zamieszkuje ponad 450 żubrów (Raczyński 2008) i populacja ta jest niezwykle ważna dla przetrwania oraz rozmieszczenia żubra na świecie. Według informacji otrzymanych z Białowieskiego Parku Narodowego do 2009 roku wysłano stąd 498 żubrów do 12 państw. Ponadto wraz ze wzrostem liczebności populacja białowieska zaczyna w naturalny sposób rozprzestrzeniać się na sąsiadujące tereny, zarówno leśne jak i otwarte, niejednokrotnie użytkowane jednocześnie także przez człowieka.

Dlaczego żubr wymaga ochrony?

Tworzenie nowych populacji jest jednym z najważniejszych założeń dalszej ochrony i zachowania gatunku. Jedynie duża liczebnie i jak najszerzej rozprzestrzeniona populacja gwarantuje przetrwanie gatunku w dłuższej perspektywie oraz przeciwstawienie się zagrożeniom, którym to zwierzę podlega. Wśród zagrożeń, określonych w „European bison – Status Survey and Conservation Action Plan” (Pucek i in. 2004) znalazły się: izolacja wolno żyjących populacji żubrów, ograniczony obszar występowania, niska zmienność genetyczna, brak przepływu genów między izolowanymi populacjami, duża zależność gatunku od człowieka oraz zagrożenie chorobami i pasożytami. Wyżej wymieniony dokument oraz przyjęta w 2007 roku przez Ministerstwo Środowiska „Strategia ochrony żubra *Bison bonasus* w Polsce” (Olech i Perzanowski 2002) wśród działań ochronnych zalecają: (1) rozwijanie istniejących oraz tworzenie nowych wolno żyjących populacji, (2) zwiększanie zasięgu ich występowania, (3) łączenie izolowanych, ale sąsiadujących populacji ze sobą (korytarze ekologiczne), (4) tworzenie warunków korzystnych do bytowania żubrów, (5) monitorowanie liczebności, rozprzestrzeniania się i ogólnego stanu zdrowotnego oraz struktury genetycznej populacji żubrów, (6) poszukiwanie możliwości finansowania programów doty-

czących ochrony gatunku oraz stworzenie systemu kompensacji szkód wyrządzanych przez żubry. Ponadto oba dokumenty wskazują, by korzystając z dostępnej wiedzy na temat żubrów wypracować nowoczesne modele zarządzania ich dziko żyjącymi populacjami.

Żubr w sąsiedztwie człowieka

Rekomendowanym działaniom ochronnym powinno towarzyszyć prowadzenie akcji podnoszących ekologiczną świadomość mieszkańców regionu. Obecność żubra w sąsiedztwie człowieka może skutkować różnego rodzaju konfliktami. Wraz ze wzrostem liczby żubrów w Puszczy Białowieskiej wychodzenie tych zwierząt poza obszar leśny jest coraz częstsze. W okolicach puszczy obserwowane jest masowe wyjadanie przez żubry siana ze stogów i brogów pozostawianych przez rolników na łąkach oraz szkody wyrządzane w uprawach i ogrodach lub sadach znajdujących się przy posesjach ludzkich (Hofman 2008). Żubr może również stanowić bezpośrednie zagrożenie dla bezpieczeństwa ludzi. Samotne byki chętnie wędrują na dłuższe odległości i niejednokrotnie stają się gościem zamieszkałych przez człowieka terenów, oswajając się z obecnością ludzi i zatracając bojaźń wobec nich. Może to skutkować agresywnymi zachowaniami wobec człowieka, inwentarza czy też pojazdów (Kraśnińska i Kraśniński 2004). Jednocześnie żubr stanowi istotną atrakcję turystyczną regionu i według wielu mieszkańców potencjał wynikający z jego obecności nie jest dostatecznie wykorzystany (Prior 2005, patrz również: sonda na www.krainazubra.pl). Badania społeczne przeprowadzone w 2004 roku w regionie Puszczy Białowieskiej wykazały, że obecność żubra jest oceniana zdecydowanie dobrze, a prowadzenie dalszych działań ochronnych uznane za ważne. Jednak dalszy wzrost liczebności tych zwierząt nie jest już tak jednoznacznie akceptowany wśród lokalnej społeczności: liczba żubrów żyjących na wolności jest według ankietowanych wystarczająca (Prior 2005). Taka postawa mieszkańców regionu nie sprzyja procesowi zwiększania zasięgu występowania gatunku. Istnieje zatem konieczność podnoszenia świadomości społecznej w regionie.

Formy komunikacji ze społeczeństwem w ochronie przyrody

Podstawą kształtowania postaw ekologicznych i podnoszenia świadomości społecznej jest użycie dobrze dobranych metod komunikacji z odbiorcami, na których opinii zależy zarządzającym ochroną przyrody. Podstawowy model komunikacji w pierwszej kolejności określa, kto jest nadawcą komunikatu, co jest przekazywane wraz z komunikatem i jaki jest jego cel, następnie do kogo kierowany jest przekaz i przy użyciu jakiej formy. Na końcu, po przekazaniu informacji, należy ocenić

osiągnięte efekty (Shanahan i in. 2001). Komunikowanie się ze społeczeństwem może odbywać się poprzez prowadzenie działań edukacyjnych, konsultacji społecznych i innych spotkań (seminaria, konferencje, warsztaty, targi, wystawy), wydawanie publikacji (materiały promocyjne takie jak foldery, broszury, ulotki, kalendarze, filmy, poradniki, książki popularne i naukowe) oraz przekazywanie informacji poprzez dostępne media masowe. Inną formą kształtowania postaw ekologicznych oraz aktywizowania potencjalnych adresatów komunikatu jest włączenie ich w procesy podejmowania decyzji związanych z ochroną przyrody lub bezpośredniej realizacji działań ochronnych (Woodroffe i in. 2005).

Ochrona żubra w Puszczy Białowieskiej

Na obszarze Puszczy Białowieskiej od wielu lat realizowane są różne przedsięwzięcia dotyczące ochrony żubra, w tym szereg działań zadedykowanych podnoszeniu świadomości ekologicznej społeczeństwa. Wśród instytucji wspierających działania ochronne znalazły się: Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Fundacja EkoFundusz, Wojewódzka Fundacja Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku, Frankfurt Zoological Society, Bank Polski PEKAO SA oraz inne fundacje lub organizacje pozarządowe. Jak dotychczas największym z realizowanych na obszarze Puszczy Białowieskiej projektów dotyczących ochrony żubra jest projekt „Kraina Żubra” dofinansowany przez Unię Europejską w ramach instrumentu finansowego LIFE Nature (Ryc. 1) oraz Frankfurckie Towarzystwo Zoologiczne – Help for the threatened wildlife.

Projekt LIFE „Kraina Żubra – Ochrona żubra w Puszczy Białowieskiej” rozpoczął się w 2006 roku i trwa do końca września 2010 roku. Koordynatorem projektu jest Zakład Badania Ssaków PAN, a partnerami Białowieski Park Narodowy, Fundacja Zielone Płuca Polski oraz Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Białymstoku wraz z trzema nadleśnictwami Puszczy Białowieskiej: Białowieża, Browski i Hajnówka.

Ryc. 1. Umieszczanie logo programu LIFE i NATURA 2000 jest obowiązkowe na wszystkich wydawanych w ramach projektu materiałach promocyjnych. Po prawej stronie logo Krainy Żubra stworzone na potrzeby projektu

Fig. 1. Placing the logo of LIFE and Natura 2000 is mandatory for all promotional materials issued under the project. On the right side the Land of Bison logo created for the project

Głównym celem projektu jest poprawa sytuacji żubra na Podlasiu oraz zapewnienie długoterminowej ochrony i zachowania gatunku. Projekt zawiera działania zmierzające do poprawy warunków bytowania żubrów poprzez tworzenie nowych miejsc dokarmiania (paśniki i zrekultywowane łąki) i wodopojów. Lokalizacja nowych obiektów ma również zachęcić żubry do ukierunkowanej migracji oraz rozprzestrzeniania się w wyznaczonych w ramach projektu korytarzach ekologicznych, które łączą Puszcze Białowieską z sąsiadującymi obszarami leśnymi. Postęp rozprzestrzeniania się żubrów, ich obecność poza obszarem leśnym, wielkość zajmowanych areałów oraz skład ugrupowań są kontrolowane dzięki prowadzonemu kompleksowemu monitoringowi, na który składają się badania telemetryczne z użyciem obroży z nadajnikami satelitarnymi i radiowymi, całoroczna inwentaryzacja, obserwacje bezpośrednie oraz badania genetyczne stanu populacji. W odpowiedzi na potrzebę podniesienia akceptacji gatunku wśród mieszkańców regionu oraz wymogi programu LIFE dotyczące działań komunikacyjnych, projekt „Kraina Żubra” przewidział szereg działań społecznych. W tym celu użyto zarówno środków informacyjno-edukacyjnych, jak również aktywnie włączono lokalną społeczność do realizacji niektórych działań ochronnych.

Działania promocyjne i informacyjno-edukacyjne w projekcie LIFE „Kraina Żubra”

Aby poinformować mieszkańców regionu oraz lokalne i regionalne władze o realizowanym projekcie i jego założeniach, wykorzystano wiele narzędzi komunikacyjnych, takich jak tablice informacyjne i banery, doniesienia w mediach, ulotki, broszury, kalendarze, strona internetowa projektu, prezentacja projektu podczas spotkań z różnymi grupami odbiorców, produkcja filmu i jego emisja w regionalnych stacjach telewizyjnych.

Kilkanaście tablic informacyjnych o projekcie ustawiono w miejscach najbardziej wyeksponowanych dla mieszkańców regionu oraz turystów odwiedzających Puszcze Białowieską. Ulotki, broszury i kalendarze, zawierające podane w popularny sposób informacje o żubrze i projekcie zostały szeroko rozpowszechnione w regionie. W grudniu 2007 roku uruchomiono portal internetowy www.krainazubra.pl, którego celem jest dostarczanie aktualnych informacji o projekcie oraz wszelkich dostępnych materiałów o żubrze. Na stronie internetowej znajdują się również wydane w ramach projektu materiały promocyjne oraz raporty z postępu prac. Dużym zainteresowaniem cieszy się kącik dla dzieci, gdzie oprócz gier i zabaw znajdują one serię komiksów o wykreowanym na potrzeby projektu bohaterze – żubrze Żorzu. Przez 3 lata trwania projektu odnotowano blisko 60 000 tysięcy wejść na stronę internetową, co potwierdza dużą skuteczność tego narzędzia w komunikacji ze społeczeństwem.

Fundacja Zielone Płuca Polski (FZPP) zrealizowała serię konsultacji z przedstawicielami różnych grup społecznych i zawodowych regionu. Na konsultacje zostali zaproszeni tzw. liderzy pełniący często opiniotwórczą rolę w lokalnych społecznościach (sołtysi, wójtowie, przedsiębiorcy rolnicy, przedstawiciele organizacji pozarządowych, nauczyciele, przedstawiciele duchowieństwa). Spotkania miały formułę dwudniową. Składały się na nie wykłady dotyczące wszystkich aspektów biologii, ekologii i ochrony żubra oraz wyjazdy w teren w celu obserwacji wolno żyjących żubrów. Specjaliści zajmujący się żubrami na co dzień przekazywali słuchaczom wiedzę, jak się zachować w przypadku spotkania z żubrem i gdzie zgłosić szkody przez nie powodowane.

Ważnym tematem poruszonym podczas spotkań było kreowanie pozytywnego wizerunku żubra jako istotnego elementu ekoturystyki i zrównoważonego rozwoju gospodarczego regionu. W spotkaniach wzięło udział około 300 mieszkańców. Równoległe z konsultacjami społecznymi projekt został przedstawiony w szkołach wobec około 2000 uczniów. Wyniki ankiety przeprowadzonej podczas spotkań potwierdziły, że spełniły one oczekiwania większości uczestników, a najciekawszą formą przekazu informacji była wycieczka terenowa. Większość badanych deklarowała pozytywny stosunek do ochrony żubra oraz była skłonna wykorzystać nabytą wiedzę i przekazać ją dalej. Zdaniem autorów raportu (Dąbrowska i in. 2008) sytuacja taka pozwala mieć nadzieję na sukcesywne podnoszenie świadomości społecznej w kwestii ochrony i rozprzestrzeniania się żubrów w regionie.

Kolejnym działaniem edukacyjnym były seminaria tematyczne dla nauczycieli przyrody i biologii przeprowadzone przez Zakład Badania Ssaków PAN. Wzięło w nich udział 60 nauczycieli z 11 gmin objętych projektem LIFE. Celem seminariów było dostarczenie wiedzy na temat żubra i odpowiednich narzędzi do przeprowadzenia lekcji o tematyce żubrowej w różnych grupach wiekowych. Formuła seminarium była podobna do zastosowanej w konsultacjach społecznych. Seminaria zostały dobrze ocenione przez ankietowanych uczestników. Ich efektem jest również opublikowany zbiór konspektów zajęć lekcyjnych pod tytułem „Tropem żubra” (Schmidt i Ławreszuk 2009). Autorami większości materiałów są sami nauczycieli, którzy wzięli udział w spotkaniach.

Działania projektu LIFE „Kraina Żubra” aktywnie włączające społeczność w ochronę żubra

Projekt Life Nature „Kraina Żubra” przewidział również dwie akcje, których celem jest przeciwdziałanie konfliktom wynikającym z obecności żubra w regionie lub łagodzenie ich skutków. Pracownicy Białowieskiego Parku Narodowego mają

Region Puszczy Białowieskiej został na lata 2008–2016 objęty projektem „Żyjący Żubr – Ochrona żubra w Puszczy Białowieskiej”.

Celem projektu jest wypracowanie strategii zrównowadzonej ochrony żubra w Puszczy północno-wschodniej. Aby to osiągnąć, podjęto prace nad wypracowaniem warunków bytowania żubra, między innymi nad wypracowaniem systemu paszowców i innych zbiorowisk roślinnych oraz nad wypracowaniem naturalnej integracji żubrów z innymi gatunkami zwierząt.

Projekt przewiduje również działania zmierzające do zapobiegania szkodom powodowanym przez żubry na terenie ich siedlisk, które wzięły się również spodobały z mieszkańcami regionu Puszczy południowo-wschodniej Kowalskiemu zwierzęciu.

Kraina Żubrów

PROJEKT „KRAINA ŻUBRA – OCHRONA ŻUBRA W PUSZCZY PÓŁNOCNO-WSCHODNIEJ I W PUSZCZY POŁUDNIOWO-WSCHODNIEJ W RAMACH PROGRAMU LIFE PRZYRODA”

www.krainazubra.pl

PARCERIA REALIZUJA
Związek Budowa Siatki Parku w Białowieży, Białowski Park Narodowy,
Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Białymstoku,
Fundacja Żubrów Puszczy Półn.

OPERA WYKONALI: G. GUZAN, P. KACIPIŃSKI, L. RUTKOWSKA, B. KOWALCZYK, J. SIKORA

Praktyczne informacje dla mieszkańców Puszczy Białowieskiej i okolic

Puszcza Białowieska jest znana na całym świecie dzięki zamieszkałym jej żubrom. To one mają największą liczbę osobników w Europie, ale i z innych kontynentów. Każdy turysta z tym przysiadającym kretem puszczy: Dla mieszkańców Puszczy Białowieskiej żubr jest jednak czasem trudnym sąsiadem...

Ta broszurka zawiera praktyczne wskazówki:

JAK SOBIE RADZIĆ Z UPARTYM ŻUBREM?

Żubr, który zachowują się agresywnie i nie wykazują bojaźni wobec człowieka, może być zagrożeniem dla ludzi i zwierząt. Aby uniknąć potencjalnego niebezpieczeństwa należy przestrzegać podstawowych zasad:

- nie zbliżać się do żubra na odległość mniejszą niż 50 metrów,
- nie karmić żubrow,
- nie odstraszać żubrow rzucając kamienie, pętały lub hałasując,
- nie szczerzyć zębami.

Żubry, które zachowują się agresywnie i nie wykazują bojaźni wobec człowieka, mogą być zagrożeniem dla ludzi i zwierząt. Aby uniknąć potencjalnego niebezpieczeństwa należy przestrzegać podstawowych zasad:

- nie zbliżać się do żubra na odległość mniejszą niż 50 metrów,
- nie karmić żubrow,
- nie odstraszać żubrow rzucając kamienie, pętały lub hałasując,
- nie szczerzyć zębami.

Co zrobić, gdy żubr pojawi się na naszym polu i nie jest tam widziany?

- Przypadki stwierdzenia obecności żubrow na obszarach rolniczych powinny zgłaszać do Białowieskiego Parku Narodowego lub do Powiatowego Urzędu Miejskiego. Powiadomienie o tym przyczyni się do podjęcia odpowiednich działań. Wyceny szkód, za którą zostanie wypłacone stosownie odszkodowanie, wychodzą na dany teren. Ułatwi to i przyspieszy odpowiednie działania nie ze Skarbu Państwa.
- Jeżeli żubry spowodowały uszkodzenia w uprawach, należy to zgłosić do Powiatowego Urzędu Miejskiego lub do Powiatowego Urzędu Miejskiego. Wyceny szkód, za którą zostanie wypłacone stosownie odszkodowanie, wychodzą na dany teren. Ułatwi to i przyspieszy odpowiednie działania nie ze Skarbu Państwa.
- Na obszarach, na których żubry stale powodują szkody, można zastosować zabezpieczenia, aby wystrącić przed stratami na przyszłość. Uprawy regularnie niszczone przez żubry można zabezpieczyć pastuchami elektrycznymi lub drewnianymi ogrodzeniami finansowanymi ze środków projektu.

Jak się zachować podczas spotkania z żubrem?

Dzięki żyjącym żubry są zazwyczaj płochliwe i unikają kontaktu z człowiekiem. Aby uniknąć potencjalnego niebezpieczeństwa należy przestrzegać podstawowych zasad:

- nie zbliżać się do żubra na odległość mniejszą niż 50 metrów,
- nie karmić żubrow,
- nie odstraszać żubrow rzucając kamienie, pętały lub hałasując,
- nie szczerzyć zębami.

Żubry, które zachowują się agresywnie i nie wykazują bojaźni wobec człowieka, mogą być zagrożeniem dla ludzi i zwierząt. Aby uniknąć potencjalnego niebezpieczeństwa należy przestrzegać podstawowych zasad:

- nie zbliżać się do żubra na odległość mniejszą niż 50 metrów,
- nie karmić żubrow,
- nie odstraszać żubrow rzucając kamienie, pętały lub hałasując,
- nie szczerzyć zębami.

PRYZYMATNE TELEFONY

BIAŁOWIESKI PARK NARODOWY
(085) 681 23 06 (7:30 – 15:30)
(085) 681 23 98 (CAŁA DOBA)

WOBODZKI KONSERWATOR PRZYRODY
(085) 41 53 43

Te majestatyczne zwierzęta sprawiają wrażenie, jakby zostały przeniesione do współczesności z zamierzchłej historii. Mogą stanowić symbol przyrody, która przemija...

ZOBOWIĄZANIE 1999

Te majestatyczne zwierzęta sprawiają wrażenie, jakby zostały przeniesione do współczesności z zamierzchłej historii. Mogą stanowić symbol przyrody, która przemija...

Zubry są potężnymi, majestatycznymi zwierzętami, budzącymi zainteresowanie i pełen respektu podziw. Są cenniejszymi zwierzętami niż krowy, bawoły czy konie. Często nie kojarzą im się z polskimi zwierzętami, a jednak są – tutaj została zapoczątkowana walka o ocalenie tego gatunku od zagłady, a po drodze – w Polsce żyje obecnie najwięcej (około 1/4 wszystkich) Zubrów, na całym świecie (około 750 sztuk), przynajmniej czwarty zubr to Polak. Najliczniejsze kłado tych wyjątkowych zwierząt (około 750 sztuk), przynajmniej czwarty zubr to Polak. Najliczniejsze kłado tych wyjątkowych zwierząt (około 750 sztuk), przynajmniej czwarty zubr to Polak. Najliczniejsze kłado tych wyjątkowych zwierząt (około 750 sztuk), przynajmniej czwarty zubr to Polak.

Warto pamiętać, że Zubry stanowią ogromną atrakcję turystyczną. Możliwość obserwacji tych królewskich zwierząt na wolności znacząco podnosi walory gospodarstw agroturystycznych, których jest coraz więcej w naszym regionie. Społeczność z żubrami dostarczącej niezapomnianych wrażeń.

Losy żubra są przykłądem jak można wibarzdzo krótkim czasie doprowadzić gatunek do krawędzi zagłady i jak wiele trudu trzeba włożyć w jego ratowanie.

Uratowanie żubra było niewątpliwym sukcesem, lecz dalsze działania na rzecz tego relikwitowego gatunku są nadal niezbędne.

ZOBOWIĄZANIE 1999

unikalne, nieliczne, zagrożone

Ryc. 2. Ulotka „Jak sobie radzić z upartym żubrem” wydrukowana na potrzeby konsultacji społecznych, innych akcji informacyjnych oraz działań projektu mających na celu zapobieganie lub łagodzenie potencjalnych konfliktów wynikających z obecności żubra w regionie
Fig. 2. Leaflet „How to deal with a stubborn bison” printed for public consultation, the other information campaigns and project activities aimed at preventing or mitigating potential conflicts arising from the presence of bison in the region

za zadanie interweniować w wypadkach obecności żubrów przy osadach ludzkich. Mogą oni odstraszać kłopotliwe osobniki lub je przetransportować w głąb puszczy. Jednocześnie rolnicy oraz inni właściciele posesji otrzymują w ramach projektu materiały do zabezpieczenia własności (pastuchy elektryczne, ogrodzenia, siatka). Działaniom towarzyszy dystrybucja ulotki, w której rolnicy mogą znaleźć informację jak postępować w przypadku powstania szkody spowodowanej przez żubry (Ryc. 2). Z programu skorzystało dotychczas 30 rolników i można zaobserwować rosnące nim zainteresowanie. Najlepszą formą promocji takich działań okazały się ustne informacje upowszechniane przez samych właścicieli, którzy skorzystali z dostarczonych materiałów.

Inne działanie polega na wydzierżawieniu od rolników łąk, na których regularnie przebywają żubry. Rolnicy za określonym wynagrodzeniem dostarczają siano z tych

Fot. 1. Odbiór zakontraktowanego siana od rolnika. (fot. D. Ławreszuk)
Photo 1. Receiving hay contracted from the farmer

łąk dla celów zimowego dokarmiania żubrów (fot. 1), budują brogi do jego przecho-
wania oraz utrzymują łąkę w czystości. Program ten cieszy się dużym zaintereso-
waniem – wzięło w nim udział łącznie 50 rolników, a zakontraktowana powierzchnia
wyniosła w 2009 roku 60 ha łąk. Jest to przykład działania, które aktywnie włączyło
lokalną społeczność w ochronę żubra.

W ramach projektu LIFE zrealizowano również inne promocyjne i edukacyjne
inicjatywy, które miały pozytywny oddźwięk w społeczeństwie. Ogłoszono 2 kon-
kursy: na najlepszy album różnych prac plastycznych o żubrze oraz najlepszy wiersz.
W konkursach wzięło udział około 1000 uczniów z regionu, a nagrodzone prace zna-
lazły się na stronie internetowej Krainy Żubra. Fundacja Zielone Płuca Polski zorga-
nizowała wystawę zdjęć żubrów wykonanych przez znanych fotografików przyrody.
Wystawa towarzyszyła wielu imprezom zorganizowanym przez fundację.

Projekt LIFE został zaprezentowany również w trakcie wielu regionalnych i po-
nadregionalnych wydarzeń, między innymi podczas Letnich Szkół Bioróżnorodności
prowadzonych przez Zakład Badania Ssaków PAN, konferencji naukowych na temat
żubra, na Podlaskim Festiwalu Nauki i Sztuki. Zostały wydane 2 książki – dla młod-
szych dzieci „Żubr Pompik” (Samojlik 2008), a dla nastolatków komiks „Ostatni żubr”
(Samojlik 2009).

Podsumowanie

Wśród oczekiwanych rezultatów projektu LIFE „Kraina Żubra – Ochrona żu-
bra w Puszczy Białowieskiej” znajduje się wzrost świadomości społecznej i akcepta-
cji żubra na Podlasiu. W przededniu zakończenia projektu widoczne są już zmiany
w postrzeganiu żubra i postawach społeczeństwa wobec jego ochrony. Adresaci dzia-
łań otworzyli się na dostarczoną wiedzę i przyrodnicy mają nadzieję, że wśród doro-
słych a także młodzieży zaszczepią się pożądane postawy. Jest to jednak proces dłu-
gotrwały, zatem po zakończeniu projektu konieczne będzie kontynuowanie niektórych
działań edukacyjnych, informacyjnych i promocyjnych. Dalszy rozwój współpracy
pomiędzy regionalnymi instytucjami w zakresie ochrony żubra będzie znacząco
wpływał na wzrost ekologicznej świadomości społecznej mieszkańców regionu.

Literatura

Dąbrowska E., Drabiuk A., Wołyniec Ł. 2008. *Raport ewaluacyjny konsultacji społecznych przeprowadzonych
w ramach projektu LIFE-Przyroda „Kraina Żubra – Ochrona żubra w Puszczy Białowieskiej*. Białystok
(maszynopis).

- Hofman E. 2008. *Wykorzystanie przez żubry (Bison bonasus) terenów otwartych przyległych do Puszczy Białowieskiej i Puszczy Knyszyńskiej w latach 2000–2007*. Praca magisterska. Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydział Matematyczno-Przyrodniczy, Lublin.
- Kraśnińska M., Kraśniński Z. 2004. *Żubr. Monografia Przyrodnicza*. Wyd. SFP Hajstra, Warszawa-Białowieża.
- Olech W., Perzanowski K. 2002. *Strategia Ochrony Żubra (Bison bonasus) w Polsce*. Warszawa, Ministerstwo Środowiska. [http://www2.mos.gov.pl/2materialy_informacyjne/raporty_opracowania/Strategia_zubr sierpien_2007.pdf]
- Prior S. V. 2005. *Humand dimensions of European bison (Bison bonasus) management and conservation*. Praca doktorska. University of Strathclyde, Graduate School of Environmental Studies (GSES).
- Pucek Z. 2001. *Bison bonasus (Linne, 1788) – żubr*. [W: Głowaciński. Z. (red.) *Polska czerwona księga zwierząt. Kregowce*. PWRiL, Warszawa]:100-105.
- Pucek Z., Belousova I. P., Kraśnińska M., Kraśniński Z., Olech W. (red.) 2004. *European bison. Status survey and conservation action plan*. IUCN/SSC Bison Specialist Group. Gland, Szwajcaria – Cambridge, Wielka Brytania,
- Raczyński J. (red.) 2008. *Księga rodowodowa żubrów*. Białowieski Park Narodowy, Białowieża.
- Samojlik T. 2008. *Żubr Pompik. Tropy na śniegu i inne opowieści*. Wydawnictwo Aksjomat, Kraków.
- Samojlik T. 2009. *Ostatni żubr*. ZBS PAN, Białowieża.
- Schmidt H., Ławreszuk D. (red.) 2009. *Tropem Żubra. Zbiór konspektów zajęć lekcyjnych dotyczących żubra*. ZBS PAN, Białowieża.
- Shanahan E., Decker J., Pelstring M. 2001. *Communication for effective wildlife management*. [W: Decker D. J., Brown T. L., Siemer W. F. (red.) *Human dimensions of wildlife management in North America*. The Wildlife Society, Bethesda]: 171-190.
- Woodroffe R., Thirgood S., Rabinowitz A. (red.) 2008. *People and wildlife. Conflict or coexistence?* Cambridge University Press, Cambridge.
- <http://www.krainazubra.pl/>
- <http://ec.europa.eu/environment/life/toolkit/comtools/requirements.html>

Dorota Ławreszuk
Zakład Badania Ssaków
Polskiej Akademii Nauk w Białowieży
dlawreszuk@zbs.bialowieza.pl